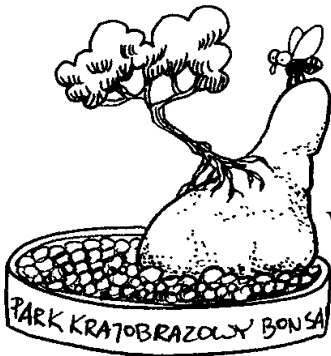

Mariusz Kistowski

PERSPEKTYWY OCHRONY KRAJOBRAZU W POLSCE ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH

The prospects for landscape conservation in Poland with special attention to landscape parks

ABSTRAKT: Krajobraz, w przeciwieństwie do elementów różnorodności biologicznej i georóżnorodności, posiada w Polsce najslabsze instrumenty ochrony i zrównoważonego użytkowania. Zmiany prawa, dokonane w 2008 i 2009 roku, polegające na przesunięciu kompetencji dotyczących form ochrony krajobrazu wynikających z Ustawy o ochronie przyrody z administracji rządowej na samorządową, pogłębiły negatywną sytuację. Obecnie bardziej skuteczne są pośrednie instrumenty tej ochrony, wynikające z innych przepisów, niż metody bezpośrednie. Potrzeba podjęcia pilnych działań wynika również z faktu obowiązywania w Polsce od 2005 roku Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. System planowania przestrzennego powinien zostać uzupełniony o plany ochrony krajobrazu, sporządzane na szczeblu krajowym, wojewódzkim i gminnym. Odpowiedzialność za ich przygotowanie i wdrażanie powinna być skoncentrowana w obrębie jednolitej grupy administracji. Można również rozważyć koncepcję utworzenia służby ochrony krajobrazu, częściowo opartej na kadrach zarządów parków krajobrazowych. Ta forma ochrony powinna zostać wzmocniona.

SŁOWA KLUCZOWE: ochrona krajobrazu, parki krajobrazowe, Europejska Konwencja Krajobrazowa.

ABSTRACT: Contrary to elements of biodiversity and geodiversity, landscape in Poland has the poorest instruments of conservation and sustainable usage. The law changes effected in 2008 and 2009, which consisted in shifting the competencies related to forms of landscape protection (as defined in the Nature Conservation Act) from government to self-government administration, have only deepened the unfavourable situation. Currently, indirect methods of conservation resulting from other regulations appear to be more effective than the direct ones. The need for urgent action results also from the European Landscape Convention which has been legally binding in Poland since 2005. The system of spatial planning should be expanded by landscape conservation plans made out on nationwide, provincial and commune levels. Responsibility for drawing and implementation thereof should be concentrated within a single administrative group. Furthermore, it might be worth considering to create a landscape conservation service based partially on the personnel of landscape park governance. This form of conservation should be reinforced.

KEY WORDS: landscape conservation, landscape parks, European Landscape Convention.

Wprowadzenie

Cele ochrony przyrody, zarówno te definowane w Ustawie o ochronie przyrody, jak i realizowane w praktyce, są stosunkowo szerokie. Jeden z przedmiotów ochrony stanowi krajobraz, będący elementem środowiska w definicjach sformułowanych w powyższej ustawie, jak i w Ustawie Prawo ochrony środowiska, a jeden z celów stanowi ochrona walorów krajobrazowych. Obserwowane od ponad dwóch dekad procesy świadczą jednak, że skuteczność ochrony krajobrazu jest znacznie słabsza niż ochrony elementów różnorodności biologicznej, a także georóżnorodności (Kistowski 2008, 2010). Wynika to z wieloznaczności pojęcia krajobrazu, rozproszenia instrumentów jego ochrony pomiędzy różne organy administracji państwowej oraz znacznie słabszej ich rangi i skuteczności, niż ma to miejsce w przypadku ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych, zarówno w ujęciu strukturalnym, jak i funkcjonalnym.

Zmieniane i wprowadzane w ostatnim dwudziestoleciu przepisy prawne dotyczące z jednej strony ochrony krajobrazu, a z drugiej działań mogących skutkować negatywnymi zmianami krajobrazu, powodują stopniowe ograniczanie możliwości jego bezpośredniej ochrony i zrównoważonego użytkowania. Możliwości efektywnego stosowania ochrony w obrębie obszarowych form ochrony, które ze względu na tradycje i istotę, powinny służyć głównie ochronie krajobrazu, takich jak parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, po całkowitym ich przekazaniu w gestię samorządów wojewódzkich i gminnych, „doszły do ściany”. W zakresie ich rozwoju i funkcjonowania od przełomu wieków obserwowana jest stagnacja lub nawet regres (Kistowski i Kowalczyk 2011). Ratyfikowana przez Polskę Europejska Konwencja Krajobrazowa, od ośmiu lat nie jest wdrażana. Posiada ona charakter „miękkiego” prawa międzynarodowego i za brak jej realizacji nie grożą konsekwencje finansowe, jak

w przypadku „twardego” prawa Wspólnotowego (Ciechanowicz-McLean 2006).

Sytuacja ta skłoniła autora artykułu do przedstawienia refleksji dotyczących aktualnej sytuacji i perspektyw ochrony krajobrazu w Polsce, jako jednego z celów ochrony przyrody. Tło dla tych refleksji stanowią badania prowadzone w latach 2009-11, dotyczące wpływu transformacji modelu zarządzania parkami krajobrazowymi na skuteczność realizacji ich funkcji (Kistowski i Kowalczyk 2011). Wskazały one jednoznacznie na przewagę skutków negatywnych nad pozytywnymi.

Tło historyczne

Początki kształtowania naukowych podstaw ochrony krajobrazu w Polsce sięgają przełomu lat 50. i 60. XX wieku (Jarosz 1956, Novák 1963). Pierwsze parki krajobrazowe utworzono uchwałami Wojewódzkich Rad Narodowych w 1976 roku. Jednak regulacje prawne, pozwalające na jego legalną ochronę, jak i ustanawianie parków krajobrazowych, wprowadzono w 1980 r. Ustawa z 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska stanowiła, iż „Walory krajobrazowe środowiska podlegają ochronie, polegającej na ich zachowaniu, kształtowaniu lub odtwarzaniu (art. 38). Ponadto art. 39 stwierdza, że „Walory krajobrazowe środowiska, o szczególnej wartości ze względu na potrzeby społeczne, podlegają ochronie, której zasady i formy określają przepisy o ochronie przyrody”, a art. 40, że „Ochronę walorów krajobrazowych środowiska i wynikające z niej zadania uwzględnia się w planach społeczno-gospodarczych oraz w planach zagospodarowania przestrzennego”. Z pewnymi modyfikacjami, niestety z reguły osłabiającymi rangę ochrony krajobrazu, przepisy te przetrwały 30 lat.

O formalnym znaczeniu ochrony krajobrazu w tym okresie (od lat 70. do początku 90. XX w.), świadczy chociażby cytat zaczerpnięty z Uchwały nr IX/49/78 WRN w Gdańsku

z 5 stycznia 1978 r. w sprawie utworzenia Nadmorskiego Parku Krajobrazowego, stwierdzający iż „celem utworzenia Parku jest zapewnienie warunków dla aktywnych form ochrony i kształtowania środowiska przy równoległym rozwoju funkcji rekreacyjnej, z zachowaniem w krajobrazie tych wszystkich elementów, które decydują o jego wartościach przyrodniczych, kulturowych i rekreacyjnych”. Ówczesny system planowania przestrzennego dopuszczał możliwość opracowania planów zagospodarowania przestrzennego (tzw. planów generalnych) dla obszarów funkcjonalnych, którymi mogły być m.in. parki krajobrazowe. Dzięki temu dokument planistyczny obejmował cały park i był włączony w ogólny system planowania przestrzennego, a nie – jak to nastąpiło od 1994 roku – obejmował fragmenty parku (gminy lub ich części) i był sporządzany „obok” systemu planowania przestrzennego, w ramach systemu planowania ochrony przyrody.

O poważnym traktowaniu problematyki ochrony przyrody i krajobrazu przez autorytety w zakresie administrowania państwem, świadczy wypowiedź z 1983 r. (Kulesza 1985), iż „park krajobrazowy należy do tej kategorii obszarów specjalnych, w której realizacja ustalonych zasad ochrony zależy mniej nawet od samego szczególnego reżimu prawnego przyjętego na danym terenie, natomiast bardziej od umiejętnego postępowania na wielu innych płaszczyznach prawa: w sferze lokalizacji, finansowania inwestycji, gospodarki terenami, gospodarki leśnej itp.”. Cytat ten jest aktualny do dnia dzisiejszego, przy czym umiejętności postępowania służącego ochronie i zrównoważonemu użytkowaniu krajobrazu, ulegają stopniowemu zanikowi.

Fałszywe byłoby twierdzenie, że w okresie „realnego socjalizmu” praktyczna ochrona krajobrazu w Polsce była bardziej skuteczna i pozwalała na zachowanie wszystkich wartościowych krajobrazów. Argumenty polityczne, szczególnie eksponowane w przypadku wielkich inwestycji przemysłowych (np. Nowa Huta, Puławy, elektrownie węglowe, niedoszła

elektrownia jądrowa w Żarnowcu) i górniczych (kopalnie węgla brunatnego, siarki, rud miedzi, niedoszła rud żelaza na Suwalszczyźnie), zawsze przeważały nad artykułowanymi w wąskich (niekiedy dysydenckich) środowiskach naukowych i organizacjach społecznych. Jednak brak masowego, indywidualnego i rozproszonego zagospodarowania budowlanego, głównie o funkcjach osadniczych i rekreacyjnych oraz coraz gęściejszej i przyjmującej bardziej charakter strefowy niż liniowy, infrastruktury komunikacyjnej, pozwalało na zachowanie wielu cennych krajobrazów. Sprzyjał temu niski poziom zamożności społeczeństwa, wspomagany częścią regulacji prawnych. Transformacja ustrojowa i społeczno-gospodarcza, zapoczątkowana w 1989 r., stworzyła całkowicie nowe warunki dla rozwoju zagospodarowania przestrzennego, a akcesja do Unii Europejskiej wzmocniła finansowe możliwości jego intensyfikacji. Niestety, regulacje dotyczące ochrony krajobrazu nie zostały dostosowane do tej zmienionej sytuacji, a wręcz przeciwnie – były one łagodzone w sposób otwarty lub „pełzający”, aby ułatwić proces inwestowania.

Sukcesywne pogarszanie przepisów i wynikających z nich możliwości ochrony krajobrazu (w tym parków krajobrazowych) oraz stanu krajobrazu, następowało od połowy lat 90. XX w. Liberalizowano przepisy w zakresie ochrony środowiska oraz planowania i realizacji zagospodarowania przestrzennego. Kompetencje przesuwano z administracji rządowej na samorządową. Ta ostatnia – w sytuacji nadmiaru obowiązków w stosunku do wielkości posiadanych środków – realizuje w pierwszej kolejności działania służące zaspokojeniu podstawowych potrzeb społeczności lokalnych (edukacja, transport, ochrona zdrowia), oraz podejmuje działania prowadzące do gromadzenia środków, których istotnym źródłem są inwestorzy gospodarujący na gruntach dzierżawionych lub zakupionych od gmin. Ponadto ogromny ruch inwestycyjny został wygenerowany w wyniku wolnego obrotu gruntami prywatnymi i będącymi w zarządzie Agencji Nierucho-

mości Rolnych. Ochrona krajobrazu, pomimo powszechnej opinii o znaczeniu jego dobrego stanu dla jakości życia społeczności lokalnych, nigdy nie była traktowana jako jedna z podstawowych potrzeb człowieka, i – szczególnie w okresie narastającej konsumpcji – traktuje się ją marginalnie.

W poprzedniej dekadzie pewne nadzieje wzbudziło podpisanie i ratyfikowanie przez Polskę Europejskiej Konwencji Krajobrazowej – aktu prawa międzynarodowego przyjętego przez Radę Europy. Zbiegło się ono w czasie z akcesją do Unii Europejskiej i wprowadzeniem przepisów dyrektyw: siedliskowej i ptasiej oraz ustanowieniem wynikających z nich obszarów Natura 2000. O ile – chociaż nie bez znacznych problemów – proces ich wdrażania był od prawie dekady prowadzony w kraju bardzo intensywnie, a udział środków przeznaczonych na cele planowania i wprowadzania ochrony w obrębie tych obszarów należał do najwyższych w ramach ochrony przyrody, to wdrażanie ochrony krajobrazu zostało całkowicie zaniechane na wszystkich płaszczyznach: instytucjonalno-organizacyjnej, finansowej, prawnej, planistycznej i realizacyjnej. Od 2001 nie powołano żadnego parku krajobrazowego, a w I dekadzie XXI w. udział obszarów chronionego krajobrazu w powierzchni kraju zmniejszył się o pół punktu procentowego. Spadła również skuteczność działań w obrębie istniejących form ochrony krajobrazu (Kistowski 2004). Liberalne przepisy z zakresu planowania zagospodarowania przestrzennego, w tym tzw. specustawy, doprowadziły do dominacji publicznych i prywatnych interesów inwestorskich nad ogólnospołecznym interesem zachowania wysokiej jakości krajobrazów.

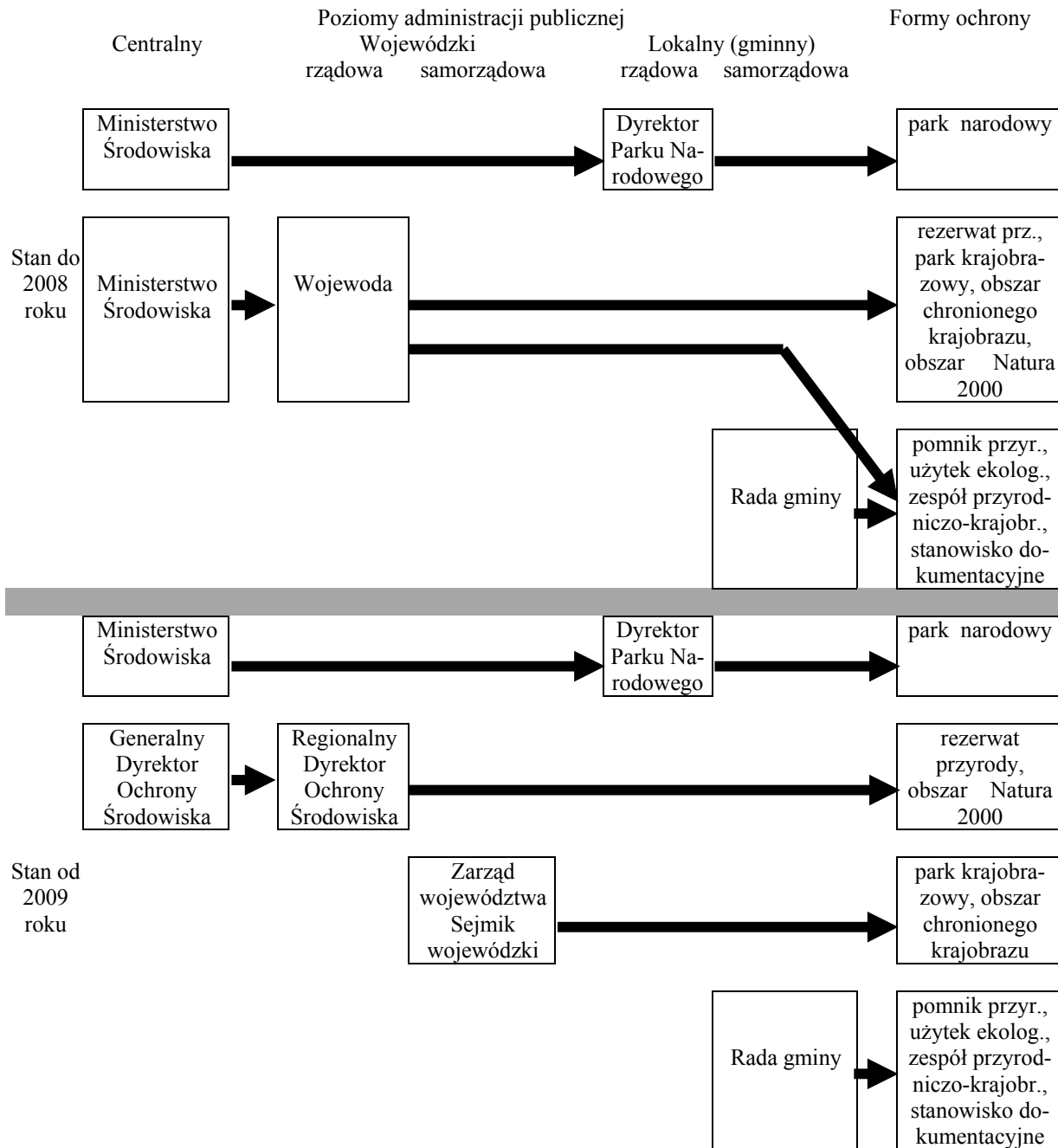
W takiej sytuacji w 2008 i 2009 roku przeprowadzono „reformę” administrowania ochroną przyrody (w tym i krajobrazu) w Polsce, większość kompetencji zarządczych przekazując administracji samorządowej, jednocześnie nie wyposażając jej w odpowiednie kompetencje w zakresie instrumentów ochrony i dostateczne dla tych celów środki finansowe. Można mieć

obawy, że zmiana ta stanie się „gwoździem do trumny” ochrony krajobrazu w Polsce, czego liczne dowody można obserwować w okresie ostatnich 4 lat (2009-2012).

Skutki zmian przepisów prawnych z roku 2008 i 2009

W wyniku wprowadzenia Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, zmian w Ustawie o ochronie przyrody oraz wprowadzenia Ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznej w województwie, doszło do dezintegracji kompetencji w zakresie ochrony przyrody. Część wcześniejszych kompetencji Wojewodów, realizowanych przez Wojewódzkich Konserwatorów Przyrody, przeniesiono na Regionalnych Dyrektorów Ochrony Środowiska (rezerваты przyrody i obszary Natura 2000), a część na samorządy wojewódzkie (parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu) i gminne (m.in. zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i pomniki przyrody) (ryc. 1).

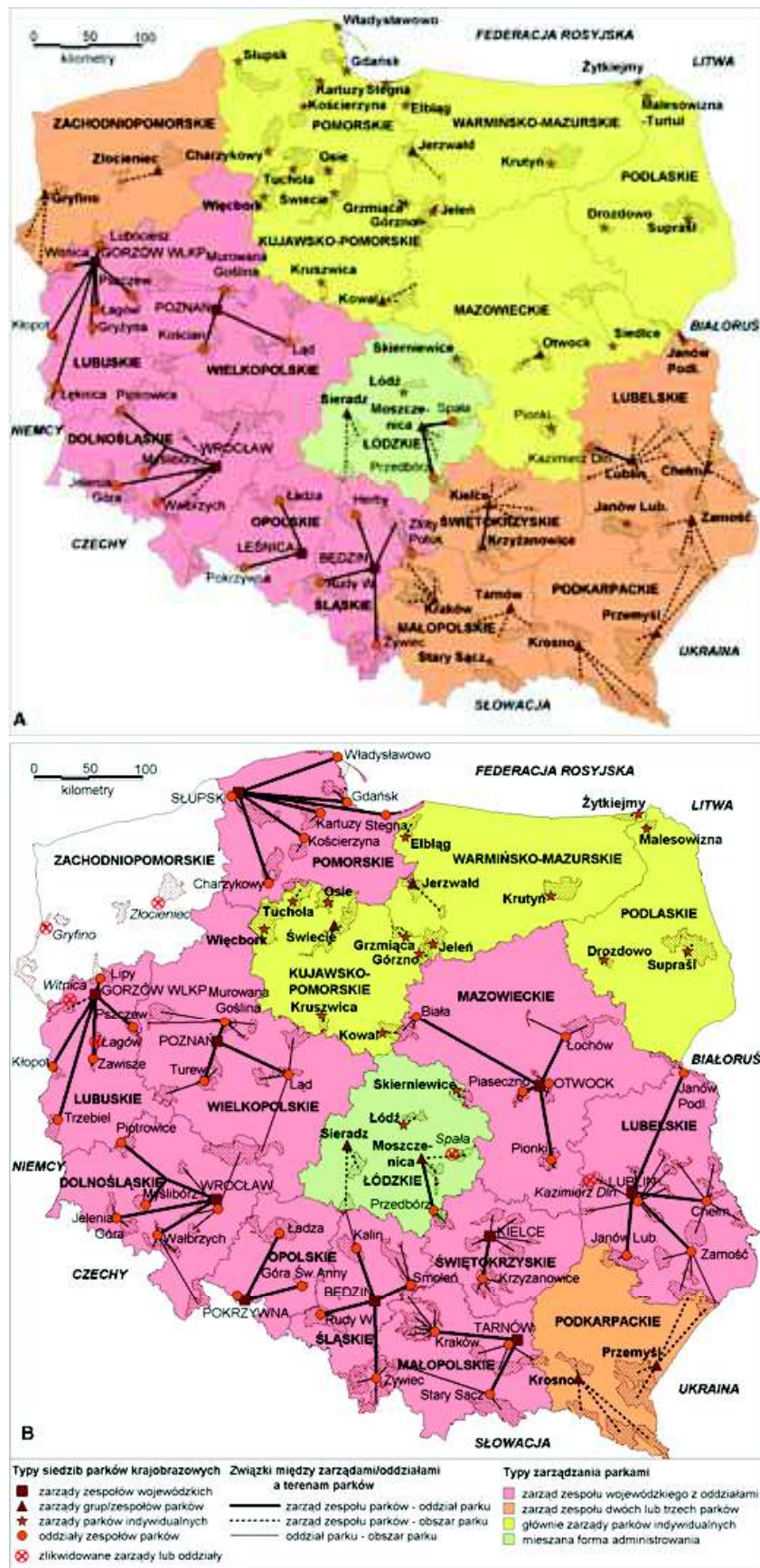
Skutki tych zmian zostały szczegółowo przedstawione w monografii autorstwa Kistowskiego i Kowalczyk (2011). Nastąpiły duże zmiany w strukturze zarządzania parkami. Zarządy parków podlegają marszałkom województw. W stosunku do sytuacji sprzed zmiany przepisów, nastąpił wzrost liczby zarządów zespołów wojewódzkich z 5 do 10 oraz ich oddziałów z 23 do 41. Natomiast liczba zarządów indywidualnych – z punktu widzenia skuteczności ochrony środowiska i krajobrazu ocenianych jako najefektywniejsze – spadła z 28 do 16 (ryc. 2). Liczba etatów w zarządach parków spadła z 620 do 385 (o 38%), głównie na rzecz regionalnych dyrekcji ochrony środowiska. W efekcie istnieją regiony, jak podkarpackie, w których 11 osób musi zarządzać parkami krajobrazowymi zajmującymi

Ryc. 1. Odpowiedzialność różnych poziomów administracji publicznej za obszarowe formy ochrony regulowane Ustawą o ochronie przyrody przed i po zmianie przepisów w latach 2008-2009
 Fig. 1. Responsibilities of different levels of public administration for areal forms of conservation established by Nature Conservation Act before and after changes in regulations introduced in 2008-2009

11% obszaru województwa, a na 1 pracownika przypadają 254 km² powierzchni parków, albo jak zachodniopomorskie, gdzie zarząd województwa w ogóle zlikwidował służbę i zarządy parków krajobrazowych. W 2010 roku tylko 23 parki (19% ogółu) posiadało zatwierdzone plany ochrony. Kolejne 17 planów (14%)

znajdowało się w różnych fazach opracowania. W świetle faktu, iż w 2003 roku 40 parków miało ważne plany ochrony, nastąpił regres w tym zakresie. Dużemu ograniczeniu, wskutek połączenia dawnych zarządów parków indywidualnych lub ich zespołów w zespoły wojewódzkie, uległa również liczebność rad parków.

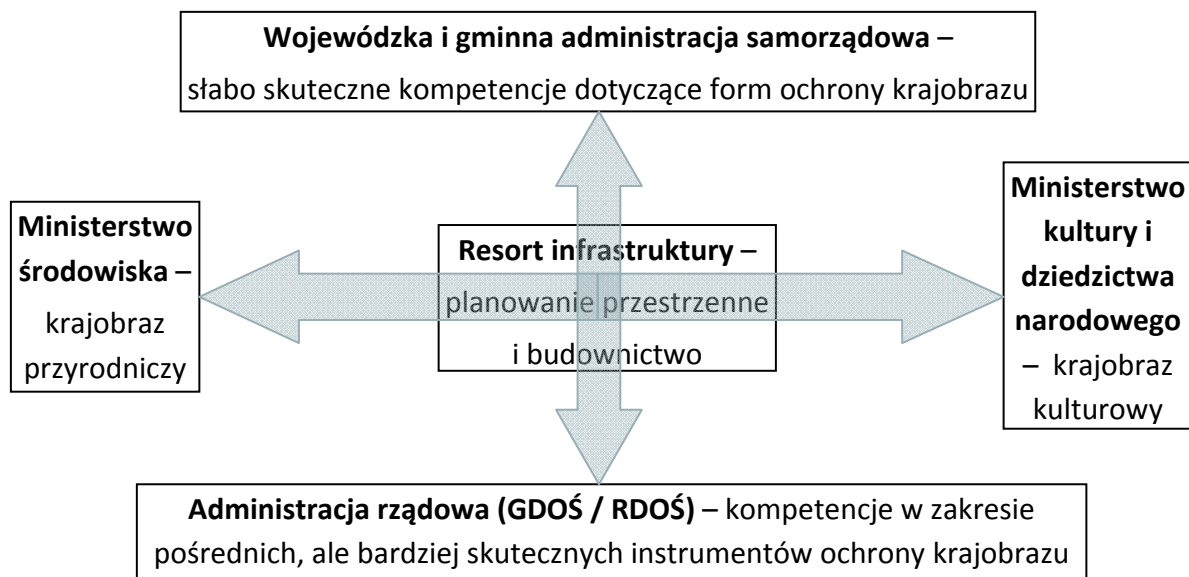
Ryc. 2. Typy zarządzania polskimi parkami krajobrazowymi w 2003 (A) i 2010 (B) roku
 Fig. 2. The types of Polish landscape park governance in 2003 (A) and 2010 (B)

Badania opinii służb parków oraz pracowników wojewódzkiej administracji samorządowej i RDOŚ wskazały na zdecydowaną przewagę krytycznych opinii o skutkach przedstawionych zmian przepisów dotyczących parków krajobrazowych. Zostały one ocenione negatywnie przez 75% respondentów, w tym bardzo negatywnie przez 1/5 z nich. Tylko 3 respondentów (6%) oceniło skutki jako neutralne (obojętne), a cztery instytucje (8%) uznały je za pozytywne. Najczęściej od odpowiedzi uchylali się pracownicy RDOŚ, jako instytucji która uzyskiwała największe korzyści kadrowe i materialne ze strony zarządów parków.

Jednak paradoksalnie, modyfikacja przepisów nie zmieniła istotnie kompetencji w zakresie realnych i relatywnie skutecznych instrumentów ochrony krajobrazu. Ze względu na konstrukcję przepisów dotyczących ochrony krajobrazu w parkach i obszarach chronionego krajobrazu, większość zakazów, które w świetle Ustawy o ochronie przyrody może być wprowadzona w ich obrębie w formie uchwał przez samorządy województw, jest w praktyce mało skuteczna, ponieważ:

- nie wszystkie z nich są wprowadzone w powołujących je aktach prawnych,
- nawet jeśli zostały wprowadzone, bardzo często nie są skutecznie egzekwowane.

W tej sytuacji nadal najbardziej skutecznym instrumentem ochrony krajobrazu dysponują regionalne dyrekcje ochrony środowiska, które uzgadniają dokumenty planistyczne w granicach tych form ochrony przyrody. Jeśli nawet nie są w stanie wprost zastosować argumentu potrzeby ochrony krajobrazu, mogą przyczynić się do jego ochrony przed zainwestowaniem przy zastosowaniu argumentów ochrony różnorodności biologicznej lub georóżnorodności. Z kolei, służby marszałka województwa, szczególnie urzędy marszałkowskie, są w większości przypadków nadal pozbawione specjalistów z zakresu ochrony krajobrazu, którzy zatrudniani są tylko w nieco ponad połowie zarządów parków krajobrazowych. Natomiast w odniesieniu do obszarów chronionego krajobrazu całkowicie brakuje służb nadzorujących skuteczność prowadzonej ochrony. Ograniczenie presji na krajobraz w ich obrębie możliwe jest w zasadzie wyłącznie dzięki wcześniej wspomnianym

Ryc. 3. „Węzeł gordyjski” instytucji administracji publicznej zaangażowanych w procesy ochrony i przekształcania krajobrazu w Polsce

Fig. 3. The “Gordian knot” of public administration institutions engaged in processes of landscape conservation and transformation in Poland

kompetencjom RDOŚ, gdyż trudno uznać za skuteczne próby formułowania rekomendacji dotyczących ochrony krajobrazu w planach zagospodarowania przestrzennego województw. Stanowią one jedynie dokumenty kierunkowe, nie posiadając rangi prawa miejscowego.

Przedstawiona sytuacja skutkuje powstaniem swoistego „węzła gordyjskiego” niemożności i chaosu kompetencyjnego, w którym na niejasne kompetencje administracji centralnej w zakresie wdrażania Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, ustawowo rozdzielone między resort środowiska (krajobraz przyrodniczy) oraz resort kultury i dziedzictwa narodowego (krajobraz kulturowy)¹, które dodatkowo w największym stopniu zależą od przepisów w zakresie planowania przestrzennego i budownictwa (Ministerstwo Infrastruktury), nakładają się wcześniej przedstawione niespójności dotyczące kompetencji ochrony krajobrazu między wojewódzką i gminną administracją samorządową a generalną i regionalnymi dyrekcjami ochrony środowiska (ryc. 3).

Aktualne możliwości ochrony krajobrazu

Kompleks scharakteryzowanych czynników, na który składają się w szczególności:

- nieskuteczne stosowanie istniejących form ochrony krajobrazu, wynikających zarówno z Ustawy o ochronie przyrody, jak i Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (parki kulturowe, wpisy do rejestru zabytków, który mogą stanowić również krajobrazy kulturowe i ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- chaos kompetencyjny w zakresie ochrony krajobrazu;

- brak wdrażania przepisów Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, sprawia, że należy poszukiwać pośrednich instrumentów prawnych ochrony krajobrazu.

Przedstawiona w Ustawie o ochronie przyrody definicja walorów krajobrazowych, które mają podlegać ochronie, określająca je jako „wartości ekologiczne, estetyczne lub kulturowe obszaru oraz związane z nim rzeźba terenu, twory i składniki przyrody, ukształtowane przez siły przyrody lub działalność człowieka”, nie stwarza realnych możliwości dla ochrony, ponieważ wynika z niej, że stanowią je wszystkie wartości materialne i niematerialne ukształtowane naturalnie i przy udziale ludzi. W takiej sytuacji teoretyczna ochrona wszystkiego, w praktyce oznacza, że trudno ochronić cokolwiek. Podobnie, ustawowa definicja ochrony krajobrazowej („zachowania cech charakterystycznych danego krajobrazu”), przy braku katalogu takich cech dla różnych krajobrazów Polski, jest nieużyteczna w praktyce.

Biorąc pod uwagę powyższe definicje oraz definicję ochrony krajobrazu z Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, mówiąca, iż są to „działania na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych”, określić można następujący zakres krajobrazów wskazanych do ochrony:

Krajobrazy predysponowane do ochrony = krajobrazy z cechami ważnymi + krajobrazy w cechami charakterystycznymi + krajobrazy o wysokiej estetyce i harmonii.

Nie rozwijając problematyki metod określania tych właściwości krajobrazu należy stwierdzić, że dotychczas podlegały one ograniczonej instrumentalizacji na gruncie naukowym, szczególnie w ramach kompleksowej geografii fizycznej (geoekologii) i architektury krajobrazu (Ciołek 1964, Bogdanowski 1976, Kistowski 2006, Badora i Koziarski 2007, Sowińska i Chmielewski 2008, Sowińska 2011, Chmie-

¹ pomimo, iż fasadowy sekretariat konwencji znajduje się obecnie przy GDOŚ.

lewski 2012), przy równoczesnym całkowitym braku uregulowań prawnych w tym zakresie.

Analiza przepisów, przeprowadzona na potrzeby opracowania dotyczącego metod oceny uwarunkowań przyrodniczo-krajobrazowych dla potrzeb lokalizacji farm wiatrowych (Kistowski 2012), pozwoliła na identyfikację podstawowych aktów prawnych, w których można znaleźć zapisy ułatwiające ochronę krajobrazu. Zostały one przedstawione w tabeli 1.

Ochrona krajobrazu może być pośrednio realizowana komplementarnie z ochroną georóżnorodności i różnorodności biologicznej, ale również przy okazji ochrony antroposfery przed oddziaływaniem procesów przyrodniczych, np. denudacji, abrazji, zjawisk powodziowych w dolinach rzecznych oraz strefach brzegowych morza i zbiorników wodnych. W celu zabezpieczenia terenów zagospodarowanych przed skutkami ich działania, konieczne jest często utrzymanie stref buforowych (np. silnie nachylonych stoków, w tym klifów, wydm nadmorskich, zalewowych teras rzecznych) w stanie naturalnym lub półnaturalnym. Niekiedy również ochrona zasobów, np. geologicznych, jako rezerw surowcowych dla przyszłych pokoleń, może wspomagać w długich okresach ochronę krajobrazu. Wydaje się, że aktualnie większość krajobrazów seminaturalnych i harmonijnych kulturowych, których cechy udaje się zachować, podlega ochronie „przy okazji” stosowania instrumentów ochrony innych cech przestrzeni, niż dzięki działaniom celowo ukierunkowanym na ochronę i zrównoważone użytkowanie krajobrazu.

Perspektywy ochrony krajobrazu w Polsce

Ogólne ramy prawne dla działań niezbędnych do ochrony krajobrazu zostały sformułowane w Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Oprócz wcześniej przywołanej ochrony krajobrazu, zdefiniowano w niej również planowanie krajobrazu, jako „skuteczne działania

perspektywiczne mające na celu powiększenie, odtworzenie lub utworzenie krajobrazów² oraz gospodarowanie krajobrazem oznaczające „działania prowadzone z perspektywy trwałości i zrównoważonego rozwoju, w celu zapewnienia regularnego podtrzymania krajobrazu tak, aby kierować i harmonizować jego zmiany wynikające z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych”. Te kluczowe dla zachowania wartościowego krajobrazu działania, nie znalazły dotychczas w Polsce miejsca w przepisach prawnych oraz praktyce gospodarowania przestrzenią. Przykładowo, nie jest u nas stosowane planowanie ekologiczno-krajobrazowe, powszechne w niektórych krajach Unii Europejskiej, np. w Niemczech, które pozwala na realne włączenie uwarunkowań przyrodniczo-krajobrazowych do procesów planowania zagospodarowania przestrzennego. „Ersatz” w postaci obowiązujących opracowań ekofizjograficznych, w sytuacji wypaczenia procedur ich stosowania (np. sporządzania ekofizjografii i dokumentów planistycznych przez ten sam zespół, powiązany zależnościami służbowymi), nie spełnia i tak generalnie ograniczonych celów ochrony przyrody i krajobrazu. Powszechny jest również brak realizacji studiów krajobrazowych o charakterze architektonicznym, jako materiału wyjściowego dla planów przestrzennych.

W świetle dotychczasowych doświadczeń badawczych i projektowych autora artykułu (m.in. Kistowski et al. 2006), działania w zakresie ochrony krajobrazu powinny zostać zainicjowane wykonaniem planu ochrony krajobrazu. Plany takie mogłyby stanowić element dokumentów z zakresu planowania przestrzennego sporządzanych na szczeblu kraju (koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju – polityka ochrony krajobrazu), województwa

² pojęcie „tworzenie krajobrazu” należy rozumieć jako transformację krajobrazu bezwartościowego w krajobraz cechujący się wartościami godnymi ochrony lub zrównoważonego użytkowania, gdyż należy przyjąć, że krajobrazy istnieją na Ziemi wszędzie, niemożliwe jest więc ich tworzenie przez człowieka „od podstaw”.

Tab. 1. Przepisy umożliwiające pośrednią ochronę krajobrazów przyrodniczych i kulturowych
 Tab. 1. The law regulations allowing indirect conservation of natural and cultural landscapes

Akt prawny	Przepis umożliwiający pośrednią ochronę krajobrazu	Typ krajobrazu
Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich RP i administracji morskiej	Art. 1, Art. 36. ust. 1 – ochrona pasa technicznego i pasa ochronnego w obrębie nadmorskiego pasa nadbrzeżnego; Art. 42. ust. 2, Art. 48. ust 1 – fakultatywna ochrona terenów leżących w granicach portów i przystani morskich	krajobrazy nadmorskie (przyrodnicze i kulturowe)
Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach	Art. 30. ust 1 – ochrona lasów	krajobrazy leśne
Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo Geologiczne i Górnicze	Art.6. pkt.8, pkt.9, Art. 53 – ochrona obszarów i terenów górniczych oraz filarów ochronnych złóż	kulturowe krajobrazy górnicze, częściowo krajobrazy naturalne o urozmaiconej strukturze geologicznej i rzeźbie
Rozporządzenie MSWiA z 14. 06. 2002 w sprawie zagrożeń naturalnych w zakładach górniczych	Art.2 – ochrona terenów zagrożonych zjawiskami występującymi w trakcie działalności górniczej	przemysłowe (kulturowe) krajobrazy górnicze
Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych	Art. 6, Art. 7. ust. 2, Art. 11. ust. 1 – fakultatywna ochrona gruntów rolnych, w tym pochodzenia organicznego	krajobrazy wiejskie, szczególnie rolnicze, krajobrazy hydrogeniczne
Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo Ochrony Środowiska	Art. 3. pkt. 10a, 10b, Art. 73. ust. 1, Art. 118b. ust. 1 – ochrona przed hałasem obszarów cichych w aglomeracjach i poza nimi; Art. 135 – ochrona w obrębie obszarów ograniczonego użytkowania; Art. 73. ust. 3 - fakultatywna ochrona terenów w granicach administracyjnych miast i w obrębie zwartej zabudowy wsi przed budową zakładów stwarzających zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi, w szczególności zagrożenie wystąpienia poważnych awarii	krajobrazy miejskie i podmiejskie; krajobrazy kulturowe wokół obiektów infrastruktury technicznej; krajobrazy miejskie i wiejskie; krajobrazy osadnicze
Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	Art.10. ust.1 pkt 10, Art.15. ust.2 pkt 7 – fakultatywna ochrona osuwisk	krajobrazy o urozmaiconej rzeźbie terenu, w przewadze wyżynne i górskie
Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo Wodne	Art. 25 – ochrona brzegów wód śródlądowych i gruntów pod wodami; Art. 9. ust 1. pkt 6c, Art. 40. ust 1. pkt 3, Art. 88l. ust 1. pkt 1 – ochrona obszarów szczególnie zagrożenia powodzią; Art. 9. ust.1. 6b, Art. 88m – fakultatywna ochrona obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi; Art. 88n. ust. 1 – ochrona wałów przeciwpowodziowych; Art. 52. ust. 1, Art. 53. ust. 1, Art. 54 – ochrona bezpośrednich stref ochronnych ujęć wód i fakultatywna ochrona pośrednich stref ochronnych ujęć wód; Art. 59 – fakultatywna ochrona obszarów ochronnych zbiorników wód śródlądowych	krajobrazy nadwodne i wodne; krajobrazy dolin rzecznych i nadmorskie; aluwialne krajobrazy kulturowe; część krajobrazów dolin rzecznych i hydrogenicznych; niektóre kulturowe krajobrazy nadjeziorne i jeziorne

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych	Art. 38. ust. 1, Art. 46 – ochrona obszaru uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej	wartościowe kulturowe i przyrodnicze krajobrazy balneologiczne (uzdrowiskowe) oraz rekreacyjne
Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	Art. 6. ust. 1, Art. 7, Art. 9. ust. 2, Art. 15. ust. 1 – ochrona zabytków nieruchomych i archeologicznych, w tym ustanawianie pomników historii; Art. 19. ust. 3, Art. 16, Art. 17. ust. 1 – fakultatywna ochrona stref ochrony konserwatorskiej i ustanowionych parków kulturowych	wartościowe krajobrazy kulturowe i ich elementy
Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody	Art. 15. ust. 1, art. 33 ust.1, Art. 60. ust. 6 – ochrona parków narodowych, rezerwatów przyrody, obszarów Natura 2000, ostoi gatunków; Art. 45. ust. 1 – małoobszarowa i punktowa konserwatorska ochrona przyrody; Art. 17. ust. 1, Art. 24. ust. 1. – fakultatywna ochrona przyrody i krajobrazu w parkach krajobrazowych i obszarach chronionego krajobrazu; fakultatywna ochrona strefy 200 m od klifów i 100 m od brzegów wód śródlądowych; Art.10. ust.6, Art.13. ust. 3a, Art.16. ust. 7 – fakultatywna ochrona otulin parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów przyrody	krajobrazy o najwyższych walorach przyrodniczych; wartościowe przyrodniczo krajobrazy lokalne i elementy krajobrazu; wartościowe krajobrazy przyrodnicze i kulturowe, m.in. turystyczne; krajobrazy nadmorskie i nadwodne; strefy buforowe wartościowych krajobrazów przyrodniczych i kulturowych;
Rozporządzenie RM z 13.04.2010 w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty oraz ... wyznaczenia jako obszary Natura 2000	W szczególności takie typy siedlisk przyrodniczych, jak: klify na wybrzeżu Bałtyku, nadmorskie wydmy białe i szare, piargi i gołoborza krzemianowe i wapienne, środkowoeuropejskie wyżynne rumowiska krzemianowe, podgórskie i wyżynne rumowiska wapienne, wapienne ściany skalne, ściany skalne i urwiska krzemianowe, estuaria, laguny przybrzeżne, jeziora lobeliowe, naturalne dystroficzne zbiorniki wodne, wilgotne zagłębienia międzywymowe, jeziora na krasie gipsowym, torfowiska wysokie, przejściowe i nakredowe, trzęsawiska, źródłiska wapienne, górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak	różnorodne krajobrazy litogeniczne i hydrogeniczne o najwyższej różnorodności biologicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przepisów prawnych

(plan zagospodarowania przestrzennego województwa – regionalny plan ochrony i zrównoważonego użytkowania krajobrazu) oraz gminy (studium uwarunkowań i kierunków

zagospodarowania przestrzennego – gminny plan ochrony i zrównoważonego użytkowania krajobrazu). Zakres problematyki uwzględnionej w takich dokumentach – opracowanej ze

szczegółowością odpowiadającą określone mu poziomowi administracyjnemu – powinien obejmować następujące zagadnienia:

- I. Identyfikację zasobów krajobrazowych, w tym określenie typów krajobrazu.
- II. Analizę zasobów krajobrazu, w tym określenie częstości ich występowania (krajobrazy dominujące i unikatowe).
- III. Waloryzację (ocenę wartości) zasobów krajobrazowych.
- IV. Identyfikację i ocenę zagrożeń zasobów krajobrazu.
- V. Analizę zakresu dotychczasowej ochrony krajobrazu i sformułowanie zaleceń dalszej ochrony i kształtowania.

Istniejące doświadczenia projektowe i podstawy teoretyczno-metodologiczne, po weryfikacji i standaryzacji dla warunków ogólnopolskich, dokonanej przez interdyscyplinarny zespół badaczy i praktyków, co nie powinno stwarzać większych problemów, pozwalają na zastosowanie powyższego schematu dla przygotowania planów ochrony krajobrazu na różnych szczeblach. Podstawowy dylemat wymagający rozstrzygnięcia dotyczy jednak odpowiedzialności za sporządzenie tych planów, a następnie koordynowanie i kontrolowanie procesu ich wdrażania.

W drugiej połowie 2012 roku – po wielu latach pozorowania działań – Krajowy Sekretariat Konwencji Krajobrazowej, zorganizował konferencję dotyczącą wdrażania EKK (a raczej jego braku) w Polsce oraz zlecił wykonanie ekspertyz dotyczących możliwości w tym zakresie, w tym opracowanie zatytułowane „Ocena możliwości wdrożenia postanowień EKK w kontekście ochrony, planowania i zarządzania krajobrazem – rekomendacje do zmian uregulowań prawnych” (Fogel et al. 2012). Warunki umowy na jej wykonanie nie pozwalają na przedstawienie zawartych w ekspertyzie ustaleń, można jednak stwierdzić, że nie przesądza ona kwestii odpowiedzialności za ochronę krajobrazu, pozostawiając rozdział kompetencyjny pomiędzy administracją samorządową (szczególnie wojewódzką) a rządową (regionalne dyrekcje

ochrony środowiska). Utrzymanie tego nieefektywnego i wypaczonego układu mogłoby ulec dalszemu pogłębieniu, gdyby administracja rządowa (która nie posiada aktualnie odpowiednich do tego środków finansowych i możliwości kadrowych), ustanawiałaby wojewódzkie plany ochrony i zrównoważonego użytkowania krajobrazu, a następnie kontrolowała ich realizację, natomiast administracja samorządowa odpowiadałaby za wdrażanie tych planów, chociażby ze względu na fakt, że to jej podlegają obecnie służby parków krajobrazowych.

Sytuacja ta musi się zatem rozstrzygnąć w układzie tych dwóch grup instytucji (ryc. 4), przy czym należy optować za koncentracją funkcji planistycznych i wykonawczych w jednej z nich, tzn. albo GDOŚ i RDOŚ będą wykonywać i zatwierdzać te plany na poziomie krajowym i wojewódzkim, ale równocześnie powrócą do nich kompetencje w zakresie wykonywania ochrony w parkach krajobrazowych i obszarach chronionego krajobrazu, albo rolę planistyczną i realizacyjną ochrony krajobrazu na szczeblu wojewódzkim przejmie samorząd, obejmując nadal przekazane mu w 2009 r. służby parków krajobrazowych, a administracja rządowa będzie posiadać tylko funkcje kontrolne w odniesieniu do ochrony krajobrazu poza parkami narodowymi, rezerwatami przyrody i obszarami Natura 2000, co do których można już mieć wątpliwości, czy w ogóle cele ochrony krajobrazu posiadają dostateczne podstawy prawne. Na szczeblu gminnym konieczne jest przypisanie pełnej odpowiedzialności za ochronę krajobrazu społecznościom lokalnym reprezentowanym przez administrację samorządową, przy jednoczesnej dostatecznie silnej kontroli ze strony administracji wojewódzkiej (rządowej lub samorządowej). Obowiązki w tym zakresie powinny równoważyć dotychczasową dominację partykularnych interesów prywatnych, a niekiedy i publicznych, związanych z presją zagospodarowania na „bezbronny” krajobraz.

Można również rozważyć znacznie dalej idące zmiany organizacyjne, z pewnością kontro-

wersyjne z punktu widzenia ukształtowanego w Polsce systemu ochrony przyrody i krajobrazu, który jednak – jak wykazano wcześniej – uległ bardzo silnej modyfikacji, w praktyce osłabiającej skuteczność działań ochronnych. Można więc na przykład zaproponować utworzenie Służby Ochrony Krajobrazu, która powstałaby na bazie kadrowej zarządów parków krajobrazowych, wzmocnionej częścią kadr regionalnych dyrekcji ochrony środowiska i wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (ryc. 5). Co oczywiste, służba taka powinna stanowić bardziej organ niespolonej administracji rządowej, niż administracji samorządowej, a jej działania obejmowałyby nie tylko obszary ochrony krajobrazu, ale całe województwa. Tę dość skrajną propozycję należy traktować jako przeciwwagę dla dotychczasowej bezradności w zakresie ochrony krajobrazu. Niewątpliwie jej wprowadzenie wiązałoby się z koniecznością daleko idących zmian w przepisach prawnych, jednak większość przedstawionych wyżej propozycji również wymaga działań legislacyjnych.

Co dalej z parkami krajobrazowymi?

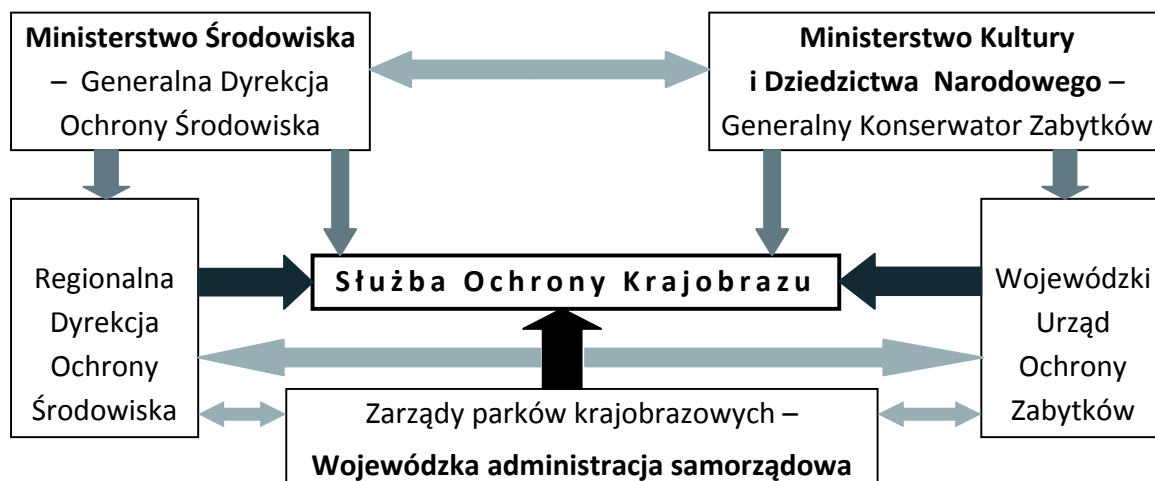
Trudno prognozować, jaki będzie dalszy los tej – tak już ugruntowanej w Polsce – formy ochrony przyrody i krajobrazu. To ona właśnie – obok parków kulturowych i obszarów chronionego krajobrazu – powinna stanowić podstawowy obszar wdrażania ochrony kra-

jobrazu. Na razie jednak, sprawdza się więcej prognoz dotyczących pogorszenia niż poprawy skuteczności ochrony krajobrazu w jej obrębie (Kistowski 2004, Kistowski i Kowalczyk 2011). Trudno walczyć o utrzymanie parków za wszelką cenę, chociaż równie trudno sobie wyobrazić, aby w ich miejsce powstał jakiś bardziej skuteczny instrument ochrony i zrównoważonego użytkowania krajobrazu. Należy raczej wzmacniać rolę tej i pokrewnych form ochrony, co wspomagać może implementacja do polskiego systemu prawnego przepisów Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Dotychczasowe tempo działań nie napawa jednak optymizmem. Pomimo wszystkich szkód, które zmiany prawno-organizacyjne wyrządziły parkom krajobrazowym w ostatnich kilkunastu, a szczególnie kilku latach – w kontekście celów ochrony krajobrazu – należy dołożyć wszelkich starań, aby utrzymać i wzmocnić tę formę ochrony środowiska, ponieważ:

- trzeba mieć nadzieję, że obecne kruche przepisy dotyczące parków zostaną w przyszłości wzmocnione i pozwolą na skuteczniejszą i bezpośrednią ochronę krajobrazu, podobną do tej, jaka ma miejsce w parkach narodowych i rezerwach przyrody oraz pośrednio w obszarach Natura 2000;
- obecny układ kompetencyjny dotyczący parków krajobrazowych pozwala na bardziej bezpośrednie uświadamianie samorządom województw potrzeb w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu oraz zwią-

Grupy administracji publicznej	Elementy zarządzania ochroną krajobrazu		
	planowanie	wdrażanie	kontrola
Administracja rządowa (GDOŚ/RDOŚ)	Wariant I (RDOŚ)	Wariant I (RDOŚ)	Wariant I (GDOŚ)
			Wariant II (RDOŚ)
Samorząd województwa	Wariant II	Wariant II	

Ryc. 4. Dwa podstawowe warianty zarządzania ochroną krajobrazu na poziomie wojewódzkim
Fig. 4. The two basic variants of landscape conservation management on provincial level

Ryc. 5. Ograny administracji zaangażowane w powołanie proponowanej służby ochrony krajobrazu
Fig. 5. Authorities engaged in setting-up the proposed survey of landscape conservation

ków między utrzymaniem ich wysokiej jakości a standardem życia mieszkańców regionów;

- istnieje potrzeba utrzymania i rozwijania kadr administrujących parkami krajobrazowymi, na które składają się często osoby posiadające największe doświadczenie i wiedzę na temat krajobrazu i jego ochrony w regionie.

Niewątpliwie, ilość znaków zapytania dotyczących przyszłości ochrony krajobrazu, jak i samych parków krajobrazowych w Polsce, jest ogromna. Ważne, aby większość z nich znalazła odpowiedź dostatecznie szybko, wyprzedzając degradację jednego z najważniejszych zasobów dziedzictwa narodowego, który stanowi krajobraz.

LITERATURA

- BADORA B., KOZIARSKI S. 2007. Regionalny system ochrony różnorodności krajobrazowej (na przykładzie Opolszczyzny). Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- BOGDANOWSKI J. 1976. Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu. Polska Akademia Nauk. Oddział w Krakowie. Komisja Urbanistyki i Architektury, Kraków.
- CHMIELEWSKI T.J. 2012. Systemy krajobrazowe. Struktura – funkcjonowanie – planowanie. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- CIECHANOWICZ-McLEAN J. 2006. Europejska Konwencja Krajobrazowa, Prawo i Środowisko 2.
- CIOŁEK G. 1964. Zarys ochrony i kształtowania krajobrazu. Arkady, Warszawa.
- EUROPEJSKA KONWENCJA KRAJOBRAZOWA sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. Dz.U. 2004 nr 14, poz. 98.
- FOGEL A., KISTOWSKI M., STANIEWSKA A., FOGEL P. 2012. Ocena możliwości wdrożenia postanowień Europejskiej Konwencji Krajobrazowej w kontekście ochrony, planowania i zarządzania krajobrazem – rekomendacje do zmian uregulowań prawnych. GDOŚ, Warszawa.
- JAROSZ S. 1956. Krajobrazy Polski. Budownictwo i Architektura, Warszawa.
- KISTOWSKI M. 2004. Wybrane aspekty zarządzania ochroną przyrody w parkach krajobrazowych. Bogucki Wyd. Naukowe, Gdańsk-Poznań.

- KISTOWSKI M. 2006. Propozycja metody identyfikacji, waloryzacji i formułowania zaleceń ochronnych zasobów krajobrazu przyrodniczego i kulturowego. Problemy ekologii krajobrazu. T.XVIII. Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu. Uniw. Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin: 75-85.
- KISTOWSKI M. 2008. Koncepcja krajobrazu przyrodniczego i kulturowego w planach zagospodarowania przestrzennego województw. In: ZARĘBA A., CHYLIŃSKA D. (Eds.) Studia krajobrazowe jako podstawa właściwego gospodarowania przestrzenią. Uniwersytet Wrocławski. Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Wrocław: 11-25.
- KISTOWSKI M. 2010. Eksterminacja krajobrazu Polski jako skutek wadliwej transformacji społeczno-gospodarczej państwa. In: CHYLIŃSKA D. ŁACH J. (Eds.) Studia krajobrazowe a ginące krajobrazy. Uniwersytet Wrocławski, Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki, Wrocław: 9-20.
- KISTOWSKI M. 2012. Propozycja metodyczna oceny środowiskowych uwarunkowań lokalizacji farm wiatrowych w skali regionalnej. Przegląd Geograficzny. 84, 1: 5-22.
- KISTOWSKI M., KOWALCZYK J. 2011. Wpływ transformacji modelu zarządzania parkami krajobrazowymi na skuteczność realizacji ich funkcji w przestrzeni Polski. Biuletyn KPZK PAN. z.247, Warszawa.
- KISTOWSKI M., LIPIŃSKA B., KORWEL-LEJKOWSKA B. 2006. Studium ochrony krajobrazu województwa pomorskiego. Samorząd Województwa Pomorskiego, Gdańsk.
- KULESZA M. 1985. Parki Krajobrazowe na tle statusu prawnego innych obszarów funkcjonalnych. In: Problemy gospodarki przestrzennej w parkach krajobrazowych. Materiały z konferencji TUP. Materiały TUP. z. 129, Warszawa: 27-32.
- NOVÁK Z. 1963. Ideowe i realizacyjne założenia Jurajskiego Parku Krajobrazowego. Architektura 8: 301-302.
- SOWIŃSKA B., CHMIELEWSKI T.J. 2008. Metoda delimitacji i analiza typologicznego zróżnicowania jednostek przyrodniczo-krajobrazowych Roztocza i Równiny Biłgorajskiej. Problemy Ekologii Krajobrazu. T. XXI. Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu. Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Lublin: 161-175.
- SOWIŃSKA B. 2011. Standardy jakości krajobrazu projektowanego Rezerwatu Biosfery Roztocze – Puszcza Solska, jako instrument kształtowania środowiska obszarów wiejskich. Praca doktorska wykonana na Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie pod kier. T.J. Chmielewskiego, Lublin.

Summary

In Poland landscape is among the elements of the environment which suffer the most extensive degradation. The processes of social and economic transformation since 1989 with their effects of increased consumption and growth in investments, have led to destruction of numerous landscapes. For the last two decades there has been a deterioration in the regulations governing landscape conservation, which favour a chaotic management of space. A change effected in 2008/2009, which consisted in transferring competencies regarding landscape parks and protected landscape areas from government administration (province governors) to self-government administration (province marshals and commune councils), may lead to a further degradation of landscape. At the same time, for the last 8 years Poland fails to comply with the arrangements established in the European Landscape Convention (ELC).

The self-government administration which enjoys competencies concerning conservation forms defined in the Nature Conservation Act, does not possess the staff, skills and, fairly often, the will to embark on landscape conservation activities. The legal instruments available are limited and even when they are applied the effectiveness of their implementation is negligible. Paradoxically, the government administration (currently the general and regional directorates for environmental conse-

rvation) which has been deprived of their nature protection competencies, is equipped with indirect though more effective instruments of landscape conservation. These instruments include other legal regulations concerning environmental conservation and possibilities of arranging spatial planning documentation.

Polish spatial planning practice lacks landscape conservation plans as those made out in many countries of Western Europe. Implementation of such plans, conceived as preliminaries to spatial development plans on national, provincial (incl. metropolitan) and commune levels, might contribute to certain improvement. The commune and provincial levels are of key significance. On these levels, a single administrative department (governmental or self-governmental) should be responsible for drawing out and implementation of plans while the general or regional directorates for environmental protection should exercise supervisory powers. What might also be considered is establishing a Landscape Conservation Service which would coordinate conservation activities in an entire region. Its staff might be attracted from landscape park governance and supplemented with personnel attracted from regional conservation directorates as well as from provincial heritage monument protection offices. It seems that effective landscape conservation will not be possible without maintaining and reinforcing the role of the major forms of landscape conservation available in Poland: landscape parks and protected landscape areas, which also help implement the European Landscape Convention (ELC).

Adres autora:

Mariusz Kistowski
Uniwersytet Gdański
Instytut Geografii
Katedra Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska
ul. Bażyńskiego 4
80-952 Gdańsk
e-mail: geomk@univ.gda.pl